

Szigetvári mondák

Zrínyi Miklós és a törökök

Dráva menti horvát monda Potonyból

Zrínyi Miklós felesége „odaátról”, a Dráván túlról való volt. Úgy ismerték, hogy olyan valaki, aki mindent tud. Az anyja is „tudományos” volt, és lányát mindenre kitanította.

Történt egyszer, hogy a törökök elkergették őket a lakhelyükről. Itt aludtak a szentborbási legelőn egy fa alatt. Akkor háború volt a Dráván. Zrínyi Miklós családjával és katonáival együtt felkerekedett, és eljött Szigetvárra, majd a várból lövöldöztek a törökre. A török sereg meg egészen Turbékig ért, olyan sokan voltak.

Mindkét tábornak nagyon sok volt a halottja. A törökök halottaikat a turbéki templomba szeretnék volna eltemetni. A Jóisten erre egy papnak álmában megjelent, és elmondta neki, hogy ne engedjék a törököket a templomba eltemetni, mert akkor az özszedől, hanem temessék el inkább őket a Papkertbe. Ez a templom ma is áll.

Zrínyi Miklós szerette volna elűzni a törököket, ám a vár viadalánál sok horvát és magyar meghalt. Zrínyit a feleségével együtt veszejtették el a törökök.

A feleség az „tudományos” volt, aki előre tudta a sorsát; ám Zrínyi is tudta, hogy mi vár rá, de ők nem tudtak és nem is akartak más sorsot választani maguknak.

Nekik így rendeltetett el a sorsuk!

*Adatközlő: Szilovics Katalin, 84 éves,
Potony (Somogy megye) 1989.*

Gyűjtötte és fordította: Frankovics György

Zrínyi Miklós tölgyfája a Sas-réten

Biztosan vélekszű rá, a sas-réti iskola mellett volt egy óriás tófa, jobban mondva: tölgyfa. Volt az már talán ezör éves is. Így igaz, hogy az egész iskola – 40-50 gyerek – elfért alatta. Oda jártunk mi cselédgyerekek iskolába. Tízpercben ott játszottunk alatta. Kisebb eső, ha volt, meg sem áztunk... Amikor vizsga volt, a gyerekek, szülők mind-mind elfértünk az árnyékba kényelmesen. Na, ezt a fát tartották úgy, hogy Zrínyi Miklós fája. Hát, hogy többször is járt volna erre, és alatta szeretett pihenni, ozsonnázni. De már akkor is öreg lehetett ez a fa. Már nincs meg. Úgy tudom, hogy talán ezerkilencszázötvenbe vagy akörül döntötte ki egy vihar.

*Adatközlő: Borbás Józsefné szül. Fodor Anna, 42 éves,
Almamellék (Baranya megye) 1977.
Gyűjtötte: Eperjessy Ernő*

Zrínyi Miklós pénze

Szögény Bözsi néni szokott a kertben kapálni, nap-számba a tanító néninek, a Trudi néninek. Egyszer több régi pénzt is talált. Éppen a fa alatt-e, vagy odább, azt nem tudom, de valahol ott. Szokta mesélni, hogy a tanító néni az mondta: ez biztosan Zrínyi Miklós pénze volt. Hogy aztán az urak múzeumba adták-e vagy se, azt már nem tudom.

*Adatközlő: Borbás Józsefné szül. Fodor Anna, 42 éves,
Almamellék (Baranya megye) 1977.
Gyűjtötte: Eperjessy Ernő*

A törökök a szultánt kikészítették, kifestették, mintha élne

Azt már többektől is hallottam, meg talán a tanító néni is mesélte az iskolában, hogy amikor a török erre járt és ostromolta Szigetet (Szigetvárt) a török háborúban – ahol most a turbéki templom áll – ott halt meg a török szultán. (Mert abban az időben, ha volt háború, a királyok is meg a császárok is ott voltak a harcban. Személyesen. Nem úgy, mint manapság, hogy telefonon, meg rádión keresztül üzengetnek a frontra!) Szóval, valamilyen betegségben meghalt a szultán. A hadvezérek, miniszterek körülötte úgy döntöttek, hogy ezt titokban kell tartani, mer ha kitudódna, akkor vége... ahány török, annyiféle szalad. Elvesztik a csatát. Meg hát a várbeliek is ugye, bátrabban tartották volna mindjárt magukat.

De ez így is volt. Nem kitalált dolog. Ezen múltott a csata sorsa. Úgy, hogy hát a törökök a szultánt kikészítették, kifestették... mintha élne. Persze közelébe

nem engedtek senkit. Beleültették egy selyem trónba. Oldalról kitámogatták, fátyolokkal befüggönyözték. Úgy hordozták körül minden nap a táborban, hogy a katonák lássák. Lássák, hogy a szultán él, mert elterjedt, hogy hát nagybeteg, meg hogy már meg is halt. Így ment ez mindaddig, talán két héten keresztül, amíg a várat el nem foglalták.

Ezen a helyen egy templom van. Nagy búcsúk szoktak lenni. Magam is többször voltam. Nagyasasszonykor, kisasszonykor. Jártak oda procecióba, németek, még horvátok is. Ha megvan még, a templomon volt egy tábla is, hogy ott halt meg a török szultán.

*Adatközlő: Eperjesi János, 53 éves,
Almamellék (Baranya megye) 1977.
Gyűjtötte: Eperjessy Ernő*

Zrínyi zsebeit tele rakta arannyal

Ez így igaz. Könyvek is szólnak róla. Amikor Szigetet ostromolta a török, személyesen ott volt a török szultán is. Saját maga odament a nagykapu elé, és Zrínyinek nagy birtokot, selyemruhát és sok aranyat ajánlott, hogyha átadja neki simán a várat. Akkor mondta neki Zrínyi, aki fönt állt a falon, a szultán meg lent:

– Van birtokom, van selyemruhám, a zsebemben elég aranyam. A te birtokod lenne a tömlőcöm, aranyad a bilincsem, rongy lenne a selyemruhám!

Erre a szultán nagyon mérges lett, azt mondta Zrínyinek, hogy saját kezemmel oltom ki az életed.

Akkor megindult a harc. A szultánnak nem sikerült a terve, mert fordítva történt, Zrínyi találta el a szultánt. Hogy nyíllal-e, vagy már volt puskájuk, nem tudom. Nem rögtön, de a szultán hamarosan meg is halt. A vezérei persze bejედeztek: ugye, ha kitudódik, a török nem harcol tovább. Elvesztik a csatát. Így hát eltitkolták. A szultánt kitömték, szépen felöltöztették, az arcát pirosra kirajzolták. Úgy mintha élne. Fölültették a lóra. Oldalt persze ki volt támogatva, hogy le ne bukjon. És így vezették körbe a táborban minden nap, amíg a várat el nem foglalták.

Zrínyi az utolsó roham előtt a legszebb ünneplő ruháját vette föl. A zsebeit tele rakta arannyal, hogy azé legyen, aki majd őt eltemeti.

*Adatközlő: Fodor János, 42 éves,
Almamellék (Baranya megye) 1977.
Gyűjtötte: Eperjessy Ernő*

Zrínyi-kút

Nekem ezt a nagymamám mesélte, de már én is láttam. A Szentháromság-erdőben van egy forrás. Zrínyi-kút a neve. Egyszer Zrínyi erre járt, hogy helyet találjon, hova építheti a várat. Amikor Zrínyi vezérei és ő maga is megszemléltek, akkor kilenced magával földbe vágta a kardjukat. Akkor még nem jött

a víz. Amikor Zrínyi is belevágta a kardját a földbe, mindjárt kibuggyant a víz. Ennek a nagy csodának az összes vezér megörült. Ezután már többet nem szemléltek.

És még ma is látható, hogy kilenc helyen bugyog fel a víz a Zrínyi-kútból.

*Adatközlő: Krausz János, 14 éves,
Őrtilos-Szentmihályhegy (Somogy megye) 1961.
Gyűjtötte: Eperjessy Ernő.*

A Szentháromsági erdőben van egy forrás. Kilenc ágra folyik belőle a víz. Azt mondják, hogy amikor Zrínyi várat épített a török ellen, nem volt ivóvizük. Hiába volt közel a Mura, meg a Principális is. Az nem ivásra való. Zrínyi akkor a vezéreivel szemlélte egy nagy tölgyfa alá. Kardját leszúrta a földbe, melléje a vezérei. A kardok helyén forrás keletkezett. Kilenc kard helyén, kilenc ágból szakadt föl a víz. Azóta is így hívják, hogy Zrínyi-kút. Nagyon jó hideg vize van, tiszta homok az alja.

*Adatközlő: Szlávecz Teréz, 14 éves,
Őrtilos-Szentmihályhegy (Somogy megye) 1961.
Gyűjtötte: Eperjessy Ernő.*

Megjegyzés: Zrínyújvár a Mura bal partján volt, a visszafolyó patak, és a Kanizsa patak – későbbben Principális csatorna – összefolyásánál, a Szentmihályhegyi dombvonulat nyugati végén. Ma ezen a ponton két megye, Zala és Somogy, valamint három község – Murakeresztúr, Belezna, Őrtilos-Szentmihályhegy határa találkozik a magyar-horvát országhatárral. A vár feltételezett helyétől a források mintegy 15-200 méterre találhatóak. Valószínűsíthető, hogy a vár vízszükségletének nagy részét ezek a források biztosították. (A gyűjtő, dr. Eperjessy Ernő észrevétele.)

A szlovákok, németek, magyarok és a horvátok megénekelték a szigetvári amazon hősiességét

A középkori szlovák népi krónikás az *Ének a szigetvári várról* című történelmi énekben e szavakkal fogott hozzá a szigetvári várvédő asszonyok sorsának bemutatásához:

*Aj, halljátok, ti urak!
Mit nem cselekedtek
ama szigetbéliék?
Akinek van párja,
a fejét levágja.
Mivel így akarta mind,
mindet eltemették,
hogy a galád törökök,
őket ne kénytezzék,
s be ne szennyezzék.*

A fentiekkel kapcsolatban további analógiákra egy korabeli német krónikában találunk, amely egy-

aránt meghihlette a szlovák és a horvát költőket, de megemlékeznek róla a magyar mondák is.

A német krónikás teljesen azonos képsorokban látta a csata további folyamatát és vészterhes eseményeit, a vár beteljesülő romlását, a csata elvesztését, miként a szlovák népi énekes is. Egy ifjú dalia szeretné elkerülni, hogy ifjú nejét rabláncra verve Isztambulba a szultán háremébe vezessék, s ezért elhatározza, hogy életét veszi. A feleség e szavakkal fordul férjéhez: „Ebben a sorsdöntő órában szívemből kívánom, hogy veled együtt haljak. Ahogy az élet és szerelmünk egyesített bennünket, úgy szerelmünk egyesítsen bennünket a halálunkban, mégpedig az idők végezetéig ne választhasson bennünket senki széjjel.” Erre a férj teljesíti felesége kívánságát.

A szlovák históriás ének tanúsága szerint:

*Vala egy jó dalia
s annak hites társa,
nemrég házasodának,
s mert szerették egymást,
megsiratták egymást.
Szablyát az kivonta,
hogy fejét levágja,
de amaz átölelte,
könnye hullt, s zokogva
imígy szólította:
„Ó, én kedves, jó uram,
szerelmetes társam,
ne vérezd be kezedet,
de halld meg szavamat,
s vágjad le hajamat.
Huszárdolmányt adj nekem,
s nyergelt paripát is,
oldalamba jó szablyát,
olyat, ami vág is,
s amit visel más is.
Immár veled indulok,
magamat megóvom,
senki föl nem ismeri
asszonyi mivoltom
s mind vitéznek gondol.”*

A szigetvári amazon férjével együtt, karddal a kezében a törökökre tört, s vágta őket ahol érte. A szlovák históriás ének tanúsága szerint:

*A szépséges asszony
jó lovát megülte,
ráismert a törökség,
s mind-mind azt akarta,
hogy őt elfoghassa.*

A német krónikaíró elmondja, hogy a török seregben elterjedt a hír, miszerint Zrínyi seregében maga az ördög tanyázik, akinek kardcsapásaitól elhullanak vitézeik. A szigetvári amazon szeméből és lova patáiból égő nyilakhoz hasonló villanások szóródtak szanaszét.

*Ám ő nem késlekedett,
szablyáját kivonta,
hét török fejét vette,
de átlőve keble,
s lova levetette.*

(A közölt versrészleteket Kiss Károly fordította)

A német krónika a beteljesült végzetet másként jegyzi föl: amikor Zrínyi elesett, s vele az összes bátor vitéze, legutoljára a hős asszony sorsa is beteljesedett. Abban a pillanatban, amikor fehér lováról halott férje fölé hajolt, halálos kardvágás érte.

Az ismeretlen hősnőről a német krónikaírók feljegyzik még, hogy bátor, szép, nemesi származású, és egy híres horvát család sarja volt. Feltételezhetően Delivid Žarković szigetvári vajda (hadnagy) feleségéről van szó, aki Julianka néven ismert.

A költő Zrínyi Miklós eposzának XIII. énekében Barbara néven tesz róla említést. Pavao Ritter Vitezović (1652-1713) az *Odiljenje sigetsko* című énekkoszorújának negyedik részében a vitéz amazonnak és férjének Delivid Žarkovićnak a következő sírfeliratot szánja:

*Állj meg, utazó, és olvassad:
Itt egy katonanő és egy katona,
azaz két katona nyugszik,
nem élők, mert testük meghalt,
nem halottak, mert nevükben élnek.
DELI-VID és JULIJANA,
akiket a szerelem eggyé kovácsolt,
együtt áldozták éltük a szerelemért.
Most szerelmük, hitük, fáradozásuk
és haláluk az égben helyet, megbecsülést,
nyugalmat és fizetséget nyert,
példát mutatva vitézségből és házasesetből.
És te, ha nem lenne siremlékük.
Mondd, mielőtt még elmegy:
Nyugodjatok békében!*

(Frankovics György fordítása)

Frankovics György összeállítása